

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Nationella minoriteter och skolan

Lisa Iggstrand

Svenskainriktning/Friluftsliv/LAU370

Handledare: Michael Walls

Examinator: Carl Henrik Lyttkens

Rapportnummer: VT-2450-05

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Nationella minoriteter och skolan

Författare: Lisa Iggstrand

Termin och år: VT2011

Kursansvarig institution: (För LAU370/LAU390/LAU395: Sociologiska institutionen)

Handledare: Michael Walls

Examinator: Carl Henrik Lyttkens

Rapportnummer: VT-2450-05

Nyckelord: nationella minoriteter, undervisning, Lgr11

Abstract

Studien är en fallstudie på en medelstor skola i en medelklass stadsdel i Göteborgs kommun.

Genom att genomföra intervjuer med sju lärare och rektor samt enkäter till 54 elever i årskurs 9, hoppades jag kunna få en bild av hur lärare, i den svenska kommunala skola jag har undersökt, resonerar kring sin undervisning om de nationella minoriteterna.

I och med den nya Läroplanen, Lgr11, så ställs högre krav på undervisningen om de fem nationella minoriteterna och deras språkundervisning. De berörda grupperna är *samer, judar, romer, sverigefinnar* och *tornedalingar* och deras språk är *samiska, jiddisch, romani chib, finska* och *meänkieli*.

Underlaget är alldeles för litet för att generalisera resultaten men studien visar att få lärare undervisar om de nationella minoriteterna och att de lärare som gjorde det själva hade erfarenhet av eller ursprung i de nationella minoriteterna. Detta ursprung eller den minoritet som erfarenheten berörde var också den minoritet den läraren undervisar om.

Judarna var den grupp som det undervisades om, men då inte i ett svenskt historiskt perspektiv utan då främst i samband med andra världskriget och judeförföljelsen.

Eleverna visade sig till största del bara ha kännedom om judar, även några kände till samer och judar, någon enstaka kände till sverigefinnar men tornedalingar var så gott som okända.

Lärarna är osäkra på hur och när nationella minoriteter i så fall skall tas upp i undervisningen, vilken årskurs och i vilket ämne. Det visar sig inte heller finnas en lokal läroplan som behandlar de nationella minoriteterna. Inte heller de läroböckerna som lärarna använder sig utav innefattar de nationella minoriteterna.

Slutligen kan konstateras att majoriteten av lärarna ansåg det vara viktigt att följa den nya Läroplanen och därmed undervisa om de nationella minoriteterna. De anser det är viktigt att alla minoriteter lyfts upp i undervisningen och att man arbetar systematiskt i skolan för en ökad tolerans för alla människor i samhället.

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.2. Problemformulering	5
1.3. Syfte	6
1.4. Begränsningar	6
2. Bakgrund och tidigare forskning	7
2.2. Urfolket samerna	8
2.3. Resandefolket Romerna	9
2.4. Judar	10
2.5. Tornedalingar	10
2.6. Sverigefinnar	11
2.7. Sveriges minoritetspolitik	11
2.8. Ramkonventionen i korthet	12
2.9. Minoritetsspråkskonventionen i korthet	12
2.10. Lgr11	13
2.11. Läromedel	13
2.12. Nationella minoriteters nuvarande situation i skolan	14
2.13. Sverige och EU	16
2.14. Sammanfattning	16
3.1. Val av metod	18
3.2. Material och urval	18
3.3. Procedur	19
3.4. Forskningsetiska principer	19
4. Resultat	19
4.1. Intervju Resultat	19
4.2. Hur resonerar lärare kring sin undervisning om nationella minoriteterna? .	20
4.3. Vad använder lärare för material då de undervisar om nationella minoriteter?	21
4.4. Hur framställer detta material de nationella minoriteterna?.....	22
4.5. Vilka av de nationella minoriteterna undervisas det mest om?.....	22
4.6. Vad står det i den lokala läroplanen om undervisning om de nationella minoriteterna?	23
4.7. Vad för kunskaper/intryck har eleverna om/av de nationella minoriteterna?	23
4.8. Enkät resultat	23

4.9. Tabell 1.....	24
4.10. Tabell 2.....	24
4.11. Tabell 3.....	25
4.12. Sammanfattning resultat	25
5. Diskussion	27
Referenser.....	30

1. Inledning

Den nya Läroplanens⁵ inträde den 1 juli 2011 medför en mängd förändringar för den svenska skolan. En utav dessa är den ökade betoningen på hänsyn och bevarandet av de olika nationella minoriteterna i Sverige. Utöver samerna räknas därtill även judar, romer, Sverigefinnar och tornedalingar. Tidigare formulerades målen att uppnå i grundskolan⁶ och skolans ansvar att varje elev efter genomgången grundskola:

”...har kunskaper om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia...”

I den nya Läroplanen har en förtydning om vilka minoriteter som skall uppmärksammas tillagts:

”...har fått kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia...”

Av egen erfarenhet från VFU perioder ute på skolor har jag inte upplevt att någon utav de klasser jag deltagit i har behandlat detta ämne. Detta kan bero på olycklig planering av VFU period, men jag tror efter att ha pratat med lärare att det tyvärr inte förekommer undervisning i ämnet. Detta väcker tankar om varför detta mål i skolplanen inte prioriteras. Tidigare studier har skrivits om specifika nationella minoriteter och då främst om samer och hur det undervisas om dem i den svenska kommunala skolan. Jag blev intresserad av att följa upp en specifik studie⁷ men att då bredda innehållet till alla våra fem nationella minoriteter och hur de framställs i undervisningen i den svenska kommunala skolan. Jag har valt den svenska kommunala skolan och inte respektive minoritets egna friskolor, för att det är svenska majoritetens inställning till minoriteterna som är av intresse och inte deras egen utbildning inom gruppen.

Genom en historisk tillbakablick vill jag öka förståelsen för vikten av att bevara dessa nationella minoriteter och förhindra att deras kultur och språk inte försvinner helt. De är en viktig del av den svenska historien och om hur Sverige blev ett mångkulturellt land för flera hundra år sedan. Det är av allmän bildning att förstå den mörka del av Sveriges historia och den diskriminering och förföljelse dessa minoriteter har fått utstå i vårt land under historien. Viktigare ändå är att rapporter⁸ visar att det fortfarande råder en rasism och fientlighet i Sverige gentemot våra nationella minoriteter, vilket gör att Läroplanens mål inte bara blir viktigare utan ett måste i den svenska skolan. Attityder måste förändras och detta görs främst genom ökad kunskap, i skolan.

1.2. Problemformulering

Mitt övergripande problem är *hur* nationella minoriteter presenteras i skolans undervisning, eller frånvaron av undervisning om de nationella minoriteterna. *Hur* resonerar lärare kring sin undervisning om nationella minoriteter och vilka läromedel använder de sig utav.

⁵ Skolverket (2010). *Läroplan för grundskolan, Lgr11*. www.skolverket.se/sb/d/4166/a/23894

⁶ Skolverket (1994). *Lpo94*.

⁷ Wikberg, Jane (2006). *Samiska inslag i undervisningen? "Nej, det är inte ett relevant avsnitt!"* Umeå Universitet: Institutionen för Religionsvetenskap. www.riekkis.se

⁸ Skolverket (2007:292). *Romer i skolan: en fördjupad studie*. www.skolverket.se

1.3. Syfte

Syftet med studien är att ta reda på *hur* lärare resonerar kring sin undervisning om ämnet nationella minoriteter, om det finns en lokal läroplan som tar upp mål för undervisningen om nationella minoriteter samt hur lärare diskuterar hur de undervisar om de nationella minoriteterna och vilka läromedel de använder sig utav i undervisningen *samthur* de nationella minoriteterna framställs i dessa läromedel. Intressant är även om vissa minoriteter får mer plats i undervisningen och läromedlen än andra.

Syftet är även att ta reda på vad eleverna fått med sig för kunskaper om och intryck av de nationella minoriteterna genom undervisningen.

Genom en enkät till elever i årskurs 9 skall en enklare kunskaps/attityd undersökning göras, detta för att ta reda på vad eleverna har för kunskap/intryck av de nationella minoriteterna. Intervjuer kommer att göras med 7 lärare på skolan (årskurser 1-9, dock inte åk 7 som inte finns på skolan). Intervjun kommer att undersöka *hur* lärare resonerar kring sin undervisning om de nationella minoriteterna, vilka läromedel de anser sig använda samt och det finns en lokal läroplan på skolan som behandlar nationella minoriteter.

En kompletterande intervju kommer att göras med en av rektorerna på skolan för att få skolledningens syn på skolans undervisning om de nationella minoriteterna.

1.4. Frågeställningar

- Hur resonerar lärare kring sin undervisning om de nationella minoriteterna?
- Vad anser sig lärare använda för material då de undervisar om nationella minoriteter?
- Hur framställer detta material de nationella minoriteterna?
- Vilka av de nationella minoriteterna undervisas det mest om?
- Vad står det i den lokala läroplanen om undervisning om de nationella minoriteterna?
- Vad för kunskaper/intryck har eleverna om/av de nationella minoriteterna?

1.4. Begränsningar

Jag har gjort en fallstudie i endast en skola, med ett fåtal klasser i åk 8-9 och intervjuer med endast åtta lärare. Jag har valt att rikta in mig på en skola som jag anser representera en typisk svensk kommunal grundskola. Jag har inte till syfte att dra generella slutsatser från min studie men den kan ligga som underlag för ytterligare studier i större omfattning. Jag har valt att intervjua lärare med öppna frågor för att de i största möjliga mån själva ska kunna redogöra för hur de undervisar om de nationella minoriteterna. Jag är medveten om att man får svar på det man frågar efter och att jag har missat mycket med mina intervjuer genom sättet frågorna är formulerade, något som man alltid skall vara medveten om i analyserandet av materialet. Ytterligare faktor i analyserandet är mina egna "glasögon", min förförståelse av problemet. Då jag inte tidigare stött på undervisning om de nationella minoriteterna på mina Vfu skolor och inte heller minns att jag själv blivit undervisad om dem i skolan så har jag på mig skeptiska "glasögon" och kanske lätt missar de försök som faktiskt finns på skolan till att bedriva god undervisning. Detta är nog beaktat i min analys.

2. Bakgrund och tidigare forskning

Det finns inte mycket forskning om hur man undervisar om de nationella minoriteterna i den svenska kommunala skolan utan främst rapporter från Skolverket som redovisar inställning till de nationella minoriteterna i skolan, olika läromedel och hur de framställer de nationella minoriteterna samt hur väl kommunerna tillgodoser hemspråksundervisning till elever av nationell minoritet.

Det finns också en hel del rapporter från EU och svenska organ som betonar vikten av att en sådan undervisning sker, men inte om hur den ska ske. Inte heller Läroplanen⁵ har preciserat⁹ hur denna undervisning skall ske bara vilka delar som skall finnas med. Den nya Läroplanen är dock mer precis än den tidigare, Lpo94.

Det finns också en mängd rekommendationer för åtgärder som är av intresse i analysen då dessa visar på ett officiellt ställningstagande från Sveriges regering att de nationella minoriteterna har särskilda rättigheter i skolan som skall uppmärksammas.

Wikberg⁶ har undersökt huruvida det förekommer undervisning om samer eller inte i den svenska grundskolan. Hon har valt att fokusera på den svenska kommunala grundskolan och inte den samiska skolan just för att ta reda på vad som undervisas om samerna utanför det samiska samhället. Hon anser också att då det inte fanns specifika mål i kursplanerna i Lpo94 så var det lätt att det ”föll mellan stolarna”. Det är då intressant att i samband med den nya, mer specificerade Läroplanen se om ämnet diskuteras mer i den kommunala skolan. Vidare menar Wikberg att hon genom sin studie såg att inget ämne riktigt ville ta på sig ansvaret för undervisningen om samerna, detta är också intressant att undersöka med stöd av Lgr11 där det står i vilka ämnen undervisningen skall ske.

Wikberg upptäckte också att samerna behandlades ytterst lite i läroböckerna, om de fanns med alls. Jag vill undersöka om det även i Göteborgs kommun, på den skola jag valt, saknas i läroböckerna.

Utöver samerna ville jag fokusera på de övriga fyra nationella minoriteterna också, då alla finns representerade i Lgr11.

För att introducera ämnet vill jag presentera våra officiella nationella minoriteter lite bättre och ge en bakgrund till deras historia i Sverige, detta för att stärka Skolverkets motivering i vikten av att undervisa om Sveriges kulturarv och mångfalden i svensk kultur. De svenska nationella minoriteterna är *urfolketsamer*, *judar*, *romer*, *sverigefinnar* och *tornedalingar*. De fem nationella minoritetsspråken är *samiska*, *finska*, *meänkieli*, *romani chib* och *jiddisch*.

5 Skolverket (2010). *Lgr11*.

6 Wikberg (2006).

7 IWGIA – Lundagruppen för ursprungsfolk (2002). *Ursprungsfolk*. Lund: IWGIA.

8 *ibid*.

9 Forseth, Björn (2002). *Samelandets historia*. Solna: Ekelunds förlag AB, s.197.

2.2. Urfolket samerna

Ett ursprungsfolk är minoriteter inom moderna stater⁷, samer är ursprungsfolk och en minoritet i motsats till romer och judar som är minoriteter men inte ett ursprungsfolk. I allmänhet anses ursprungsfolk vara "...mindre grupper av människor, de ursprungliga invånarna i ett lan, marginaliserade folk som lever i skogarna, öknarna eller i de arktiska områdena, förtryckta folk eller folk med en kultur som är totalt olik resten av befolkningens"⁸. Sameland i norra Skandinaviska halvön har varit bebodd i över tio tusen år och har under historiens gång fått utstå mycket exploatering och förluster. Framför allt gällande uppdelning av deras mark, nybyggare, svensk nationalism och rasbiologi, otaliga krig, industrialisering, skatter, turism, dammbyggen osv.

I Norge och Finland har "ett folk-ett land" fungerat på liknande sätt och *vulgärdarwinismen*⁹ var stadigt utbredd från 1700-tal till 1900-tal. Vändning sker först på 70-och 80-talet. I Norge protesterar samer 1980 mot kraftverksdammen i Altaälven och det blir starten för ett erkännande och en uppgörelse för Norge, och även Finland, för hur de behandlat samerna genom åren. Redan 1973 har Finland startat Finland Sametinget och 1989 startar Norge Sametinget. För Sverige dröjer erkännandet dock till 1993, året som FN utser till "Det internationella året för ursprungsfolk"¹⁰.

Det svenska Sametinget invigs 26 augusti 1993 av konungen, men samtidigt upphävs samernas urtidens kontroll över jakt och fiske och hela det svenska fjällområdet, med undantag av nationalparkerna, öppnades för alla intresserade¹¹.

Sametingets främsta uppgift är av administrativ art och arbeta för främjandet av en levande samisk kultur för de 15-20 000 samer som idag finns kvar i Sverige. Tvister om deras renskötsel på statlig och privat mark pågår fortfarande och så sent som 2002 är tolv olika samebyar indragna i sju olika rättsprocesser som markägare rest mot samerna. Markägarna är de som går vinnande ur rättsprocesserna¹².

Sverige är ett av de länder som fortfarande inte ratificerat ILO 169 ("överenskommelse angående ursprungs- och stamfolk i oberoende länder"¹³), en av de viktigaste konventionerna för urbefolkningars rättigheter. Detta beroende på att Sverige inte kan uppfylla kraven om markrättigheter.

Den första Lappskolan inrättades redan på 1600-talet och då i syftet att utbilda präster som skulle predika i Lapplandet. Skolorna förändrades under åren och lappskolorna/nomadskolorna blev under 70-talet svenska sameskolan, statliga skolor i Norrland som löper parallellt med grundskolan och följer Läroplanen¹⁴ (Sameskolstyrelsen, 2011).

¹⁰ IWGIA (2002).

¹¹ ibid s.57.

¹² ibid s.57.

¹³ ibid s.121.

¹⁴ Sameskolstyrelsen (2011). www.sameskolstyrelsen.se

2.3. Resandefolket Romerna

De första romerna kom till Sverige under 1500-talet och har kommit från olika länder och under olika tidsperioder sedan dess. Romerna är inte en homogen grupp utan består av olika grupper som invandrat från olika länder. Idag finns det ca 15-20 000 romer bosatta i Sverige. Dessa svenska romer brukar delas in i olika grupper svenska romer som invandrade under 1800-talet (ca 2500), ca 3 200 finska romer som anlände till Sverige på 1500-talet (dåvarande östra delarna av Sverige, numera Finland), de utomnordiska romerna (ca 10 000) som kom från Östeuropa (Polen m.fl.) på 1960- och 70 talet och de nyligen anlända romerna (från f.d. Jugoslavien)¹⁵.

Romerna levde ofta ett kringresande liv, mycket på grund av att de inte hade så många andra alternativ. Romerna har till största del i kontakt med andra befolkningar blivit diskriminerade och förföljda och romerna liksom judarna blev under andra världskriget utsatta för nazisternas folk mord, i Tjeckien och andra baltiska stater utplånades den romska befolkningen helt i samband med andra världskriget¹⁶.

I Sverige stiftades lösdriverilagar, förbud att köra häst och vagn, omhändertagande av barnen (då det ansågs vara skadligt för barnen att vara kringresande) och tvångsplacerande på barnhem, förbud att tala romani chib, tvångsinternering på så kallade ”tattarkolonier” i syfte att ”avtattifiera” dem eller så tvångssteriliserades de (en form av etnisk rensning)¹⁷. Hatet mot romer började först årtionden efter att de första romerna anlät till Sverige, då av kyrkan som fastslog att kringresandes barn inte skulle få döpas, kringresande skulle inte få begravas och fick till slut inte befattas med alls. 1637 stiftades en svensk förordning som sa att ”så snart man såg ett >>tattarfölje<< skulle männen hängas direkt, medan kvinnor och barn skulle fördrivas ur landet”¹⁸. Liknande var det i de övriga nordiska länderna, i Danmark anordnades årlig ”jakt” på ”tattare”, en jakt som Norge och Sverige också deltog i och som pågick in på 1700-talet. På 1800-talet lades större vikt vid ”arv” i bedömningen av brottslingar och ”tattarna” var av särskilt förbrytarsläkte, vilket medförde strängare straff. På 1920-talet var åter ”arv” på agendan och rasbiologin fick sitt inträde i Sverige och nordens. I Norge kom man fram till att ”tattarbarns” intelligenskvot låg på 78, ”...vilket motsvarar intelligensen hos negrer, indianer och mexikanare...”¹⁹. 1934 stiftades Sveriges steriliseringslag som sade att ”psykiskt undermåliga” personer fick tvångssteriliserats, sedan innefattade lagen även de med ”olämpligt leverne”, ”biologiskt mindervärdiga” och ”arbetskygga individer” (såsom prostituerade och vagabonder), totalt steriliserades ca 63 000 människor, 1755 personer tvångssteriliserades²⁰.

Romerna är än i dag utsatta för förföljelse och diskriminering i stora delar av Europa, till så stor del att EU (Europa kommissionen) har valt att agera genom olika rättsliga ramar och EURoma nätverket. Romerna är numera bosatta i 27 av EU:s medlemsländer och med sina 10-12 miljoner människor utgör de Europas största etniska minoritet²¹. I Sverige bildades

¹⁵ Regeringens proposition 1998/99:143. www.sweden.gov.se/content/1/c4/22/18/f5c9eed7.pdf

¹⁶ Fraurud, Kari och Hyttenstam, Kenneth (1999). I *Sveriges nationella minoriteter: Att gestalta ett ursprung i barnomsorg och skola*, (s.61). www.skolverket.se/sb/d/193/ur/.../pdf1156.pdf%3Fk%3D1156

¹⁷ Hazell, Bo (2002). *Resandefolket: från tattare till traveller*. Stockholm: Ordfront förlag.

¹⁸ ibid.

¹⁹ ibid.

²⁰ Hazell (2002), s.101.

²¹ Europeiska kommissionen (2011). www.ec.europa.eu

1973 Nordiska Zigenarrådet som 1999 bytte namn till Romernas Riksförbund (RR) och som arbetar för romerna bevarande av kultur och språk, de fungerar som rådgivande organ i kommunerna och sprider kunskap och information om det romska kulturarvet²².

2.4. Judar

Judar har anlänt till Sverige redan på slutet av 1600-talet, början på 1700-talet och då från Centraleuropa, från Östeuropa på 1800-talet sedan i samband med andra världskriget samt under 1950-60-talen (Sovjetunionens inmarsch i Ungern och Tjeckoslovakien)²³. Språket jiddisch är i sin tur ett minskande språk som under historien minskat på onaturligt sätt i och med förintelsen i Östeuropa, därför anser regeringen att det är särskilt viktigt att detta språk talas och får status som minoritetsspråk i Sverige²⁴.

Under historiens gång har judarna i Sverige både haft immigrationsförbud, handelsförbud, särskilda skatteplikter, inte haft rösträtt, inte fått gå i skola osv. Men efter mitten på 1800-talet fick de kommunal rösträtt och valbarhet, utökade bosättningsrättigheter, de får nu gifta sig med icke-judar och de tillåts religionsfrihet²⁵. Barnen behövde inte längre delta i kristendomsundervisningen om de var av judisk tro och därför började många judar att föredra att deras barn gick i skola med resten av befolkningen, de ville inte längre vara ”en stat i staten”²⁶. Judiska församlingar i Sverige bildade 1945 det Judiska Centralrådet.

Församlingarna driver egna förskolor, grundskolor och gymnasium samt äldreboende, de ansvarar också för koscher mat i samarbete med livsmedelsbutiker. De har många ungdoms- och pensionärsföreningar, kulturföreningar, idrottsföreningar, de publicerar Judisk Krönika sedan 1932, arrangerar judisk filmfestival och mycket mer.

2.5. Tornedalingar

Finsktalande bosättningar har funnits sedan medeltiden runt Torne älv. När Sverige förlorat kriget mot Ryssland 1809 var de tvungna att överlåta sin östra rikshalva till ryssarna och en gräns drogs genom Tornedalen, den västra delen förblev svensk. Befolkningen har hela tiden lyckats behålla sitt språk och sitt kulturarv i dalen fram tills idag. Språket som tidigare kallats tornedalsfinska heter nu meänkieli (”vårt språk”). Men regeringen anser att även finskan är ett territoriellt baserat språk då meänkieli härstammar från finskan och många fortfarande talar finska i området. Det bor ca 60-70 000 tornedalingar i Sverige och majoriteten av dem bor i Haparanda (Skolverket, 2002). Svenska Tornedalingars Riksförbund – Tornionlaaksolaiset (STR-T) bildades 1981. Förbundet arbetar bland annat med att utarbeta undervisningsmaterial samt en ordbok på meänkieli. 1987 bildades Meänakateemi/

²² Regeringens Proposition 1998/99:143

²³ Skolverket (2001:65).

²⁴ Regeringens Proposition 1998/99:143

²⁵ Valentin, Hugo (1924). *Judarnas historia i Sverige*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

²⁶ *ibid.*

Academia Tornedaliensis som har till uppgift att förvalta kulturarvet på Nordkalotten, men också utbildning, kultur (bland annat teater) och att främja turismnäringen²⁷.

2.6. Sverigefinnar

Finska har talats i över 600 år i Sverige, fram till 1809 var Finland och Sverige samma rike. Både finnar och svenska flyttade runt mycket i området på den tiden vilket gjort att man i Finland talar svenska på många ställen och i Sverige talar finska. Flest finstalande har hela tiden funnits i Stockholm och runt Mälardalen. Majoriteten av finnar som flyttat till Sverige gjorde detta efter andra världskriget och inflyttningen hade sin kulm på 1970-talet, men har sedan dess minskat²⁸. Idag bor ca 450 000 första och andra generationens sverigefinnar och finlandssvenskar i Sverige, ca 200 000 av dessa talar och använder sig av finska. Sverigefinnar har länge varit organiserade i Sverige och vissa föreningar har funnits i över hundra år. Men Sverigefinska Riksförbundet bildades 1957 som arbetar för att verksamheter på finska skall finnas inom de områden där sverigefinnar anser sig behöva det, de arbetar också för uppbyggandet av sverigefinska institutioner. I Sverige finns finskspråkiga fristående skolor, allt från fritidshem till folkhögskolor och äldreboende²⁹.

2.7. Sveriges minoritetspolitik

Hemspråksreformen som kom 1976/77 syftade att ge alla minoriteter i Sverige möjlighet att behålla sitt språk och sin kultur, till skillnad från övriga Europa som endast erbjöd de historiska minoriteterna rätt till hemspråksundervisning³⁰. Efter medlemskapet i EU 1995 tillsattes en Minoritetsspråkskommitté i Sverige i syfte att stärka de nationella minoriteternas ställning ytterligare, och minoritetslagar stiftades.

En förutsättning för att hemspråksundervisningen skulle erbjudas på grundskolor och gymnasier runt om i landet var att elevgrupperna skulle bestå av ett minimiantal på fem elever, numera gäller det inte de nationella minoritetsspråken där det räcker att eleven ensam ber om språkundervisning. Skolan har dock fortfarande inte skyldighet att anordna språkundervisning för de nationella minoriteterna om de inte anser sig ha tillgång till lämplig språklärare. Det nya tillskottet i skyddet av de nationella minoriteterna var Läroplanen (Lpo94) som sa att alla som arbetar i skolan skall sprida kunskap om de nationella minoriteternas språk och kultur, samt deras bidrag till Sveriges historia³¹.

Både i svensk och europeisk historia har de olika nationella minoriteterna fått ge vika för den rådande nationalistiska ideologin om ”ett land, ett folk, ett språk” under 1800-talet³². Uppdelningen av stater och gränsdragningar tog inte i anspråk det faktum att gränser dragit genom geografiska områden som delade befolkningsgrupper eller att vissa folkgrupper inte

²⁷ Regeringens Proposition 1998/99:143

²⁸ ibid

²⁹ ibid

³⁰ Skolverket (2002).

³¹ Regeringens Proposition 1998/99:143, avsnitt 5.

³² Skolverket (2002), s.12.

var geografiskt bundna. Försök gjordes för att verkligheten skulle stämma överens med ideologin och till följd av detta blev många minoritets grupper förföljda och diskriminerade. Men under 1900-talet har ett mer enat Europa trätt fram, nationalstaterna har fått mindre betydelse och istället har de skilda folkgrupperna fått mer fokus³³. Det är ur detta ändrade fokus som konventionen för skydd av de nationella minoriteterna³⁴ och nationella minoritetsspråken³⁵ tagits fram.

“Konventionen innehåller bestämmelser som garanterar minoriteter en rad grundläggande mänskliga rättigheter och friheter: bl.a. skydd från diskriminering, fiendlighet och våld, mötes-, förenings-, yttrande-, tanke-, samvets- och religionsfrihet och åsikts- och yttrandefrihet på det egna språket.”

(www.humanrights.gov.se, 2011)

2.8. Ramkonventionen i korthet

Ramkonventionen har inte definierat kriterier för vilka som anses vara en nationell minoritet utan lämnat definierandet till staterna själva. Men begreppet syftar på grupper med långvarig anknytning till en stat. Konventionens regelverk består av 32 artiklar uppdelade i fem delar. Den första delen behandlar bland annat varje individs rätt att anse sig tillhöra en nationell minoritet. Den andra delen består av regelverk gällande förbud mot diskriminering och upprätthållande och utvecklande av minoritetskultur osv. Den tredje delen innehåller tolknings- och tillämpnings-bestämmelser. Den fjärde delen behandlar de rapporter som staterna förväntas skicka in angående de rättsliga och övriga åtgärder som staterna genomfört. Den femte och sista delen innehåller bestämmelser om undertecknande och ratificering³⁶. Sverige undertecknade och ratificerade Ramkonventionen först år 2000.

2.9. Minoritetsspråkskonventionen i korthet

Syftet är att uppmuntra till kunskap om och i de nationella minoriteternas kultur, språk, historia och religion inom staterna. Konventionen består av fem delar och 23 artiklar. Del ett innehåller en definition av landsdels- och minoritetsspråk samt territoriellt obundna språk och ger förslag på åtgärder och åtaganden som staterna kan göra. Del två och tre preciserar de åtaganden som de ratificerade staterna skall göra. I del två finns artikel 7:1 som är obligatorisk och innehåller mål och riktlinjer som anses nödvändiga lagar i en ratificerad stat för att uppnå ett tillräckligt stöd och skydd för minoritetsspråken. Del fyra innehåller bestämmelser för hur bland andra Europarådet skall kontrollera att åtagandena följs. Del fem innehåller bestämmelser för hur undertecknande och ratificering skall gå till³⁷. Sverige undertecknade och ratificerade Minoritetsspråkskonventionen först år 2000.

³³ ibid

³⁴ Ramkonventionen (1998). www.humanrights.gov.se

³⁵ Minoritetetspråkskonventionen (1998). www.humanrights.gov.se

³⁶ Regeringens Proposition 1998/99:143

³⁷ Regeringens Proposition 1998/99:143

2.10. Lgr11

Dessa två konventioner har haft inflytande på Sverige och den svenska Läroplanen. Den nya Läroplanen, Lgr 11³⁸ tar speciellt i ämnena historia, religion, samhällskunskap och svenska upp de nationella minoriteterna som kunskapsmål i Centralt innehåll. Kunskaper som eleven skall ha fått vid avslutad grundskola är:

“historiska perspektiv på urfolket samerna och de övriga nationella minoriteternas situation i Sverige” (Historia, åk 7-9)

“berättelser från fornskandinavisk och äldre samisk religion” (Religion, åk 4-6)

“urfolket samerna och övriga nationella minoriteter i Sverige. De nationella minoriteternas rättigheter” (Samhällskunskap, åk 4-6)

“de nationella minoriteterna och samernas ställning som urfolk i Sverige samt vad deras ställning och rättigheter innebär” (Samhällskunskap, åk 7-9)

“språkbruk i Sverige och Norden. Några varianter av regionala skillnader i talad svenska. Några kännetecknande ord och begrepp i de nordiska språken samt skillnader och likheter mellan dem. Vilka de nationella minoritetsspråken är” (Svenska, åk 4-6)

“Språkbruk genom tiderna. De nationella minoritetsspråken i Sverige och deras ställning i samhället” (Svenska, åk 7-9)

I det Centrala innehållet i Lgr11, står inte *hur* denna undervisning skall ske, bara *att* den skall ske vilket lämnar mycket tolkningsfrihet och valmöjlighet till skolan och lärare att planera undervisningen som de själva önskar. Som övergripande mål och riktlinjer i Lgr11 skall skolan ansvara för att varje elev efter avslutad grundskola:

“har fått kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia,”

(Lgr11, www.skolverket.se, 2010)

Enligt Lgr11 är skolans uppdrag att undervisa om de nationella minoriteterna men det sägs dock inte hur denna undervisning skall gå till. Det väcker frågan om hur det då faktiskt går till ute i skolorna.

2.11. Läromedel

Studier av Skolverket³⁹ visar att lärare till största delen använder sig av läroböcker i språkundervisningen (ex engelska) men i ämnen som bild och samhällskunskap varierar undervisningen med material från andra medier såsom tidningar och film. Lärare tycker själva att de använder läroböcker i alltför hög utsträckning, enligt Skolverkets rapport. Samtidigt som många lärare känner att de lättare uppnår kunskapsmålen i Läroplanen genom att använda läroböckerna så anser de även att målen i de olika kursplanerna också handlar om att eleven

³⁸ Skolverket (2010).

³⁹ Skolverket (2006:284). www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/kemi4-5/kvalgr-laromedel-slutrapport.pdf

skall tillgodose sig kunskap från olika källor och medier⁴⁰.

“Skolans ekonomiska resurser, lärarnas egen kompetens i ämnet och deras pedagogiska grundsyn samt elevernas olika behov och förutsättningar är de faktorer som störst andel av lärarna upplever är viktiga för val av läromedel. En majoritet av lärarna menar att de i stor utsträckning själva kan påverka vilka läromedel de ska använda sig av – förutsatt att det inte kostar för mycket”.

(Skolverket, 2006:284)

Kjell Härenstam⁴¹ har skrivit en avhandling om hur islam framställs i läroböcker i religionskunskap. Han menar på att nuvarande (Lgr11) liksom dåvarande Läroplan (Lgr80) gav läraren obegränsad frihet när det gäller valet av läromedel, men att skolan har en lång tradition i att använda “centrala läromedel” såsom läroböcker, arbetsböcker, läseböcker etc och därför oftast väljer dessa i sin undervisning. Det behöver inte vara ett problem i sig att använda sig av dessa centrala läromedel, men läromedelsmarknaden består av ett fåtal förläggare som begränsar valmöjligheten för lärare. Härenstam menar också att många av läroböckerna är gamla och de tenderar att innehålla en förlegad syn på tredje världen och rasism och etnorasism har varit tydliga i vissa läroböcker. Många av läroböckerna är även för generaliserande om islam och är ofta ganska “socialantropologisk”. Men Härenstam har även hittat “acceptabla” läroböcker i skolundervisningen, läroböcker som förmedlar en saklig och mångsidig bild av islam. Dessa böcker säger Härenstam⁴² främst varit skrivna av muslimska författare eller innehållit intervjuer med muslimer som kunnat ge sin egen bild av islam.

Skolverket uppger att de nationella minoriteterna i Sverige får litet eller inget utrymme alls i skolans läroböcker, detta baserat på en läroboksgranskning gjord av Harald Runblom⁴³ i sin underlagsrapport till Skolverkets rapport.

“Enligt läroplanerna ska skolan ge eleverna kunskap om de nationella minoriteternas kultur, språk, religion och historia. Den bild de granskade historieläroböckerna och merparten av läroböckerna i samhällskunskap ger av judar och samer är en ensidig framställning av dessa gruppers historia och nuvarande förhållanden, vilket bl.a. innebär att judiska och samiska elever kan ha svårt att identifiera sig med ämnesinnehållet. De tre övriga nationella minoriteterna - romer, sverigefinnar och tornedalingar - behandlas istället inte alls i de granskade läroböckerna.”

(www.skolverket.se, pressmeddelande November 2006)

2.12. Nationella minoriteters nuvarande situation i skolan

I en studie utförd av Skolverket⁴⁴, “Romer i skolan – en fördjupad studie” syftar Skolverket att göra en uppföljning på tidigare rapport från 1999 om romernas situation i Sverige. Den tidigare visade bland annat stora problem med frånvaro bland romska elever och få elever gick vidare till gymnasieskolan. I den senare rapporten visar sig skolorna har gjort krafttag mot frånvaro och visat att det inte är ok, situationen har förbättrats. Många elever vill nu också gå vidare till gymnasiet. Den positiva utvecklingen kan bero på att romska assistenter

⁴⁰ ibid.

⁴¹ Härenstam, Kjell (1993). *Skolboks-islam: Analys av bilden av islam i läroböcker i religionskunskap*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis

⁴² ibid s. 271.

⁴³ Runblom, Harald (2006). *I enlighet med skolans värdegrund?* Uppsala Universitet. www.skolverket.se/publikationer?id=1659

⁴⁴ Skolverket (2007:292).

har satts in i skolan som skall medla mellan skolan och hemmet samt stödja eleven i dennes skolgång. En annan studie gjord av Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO)⁴⁵ har visat att över 90 procent av tillfrågade romer anser Sverige vara ett rasistiskt land som är fientligt inställd till romer och majoriteten tycker sig blivit utsatta för diskriminering och trakasserier i Sverige. Även skolledare och rektorer har kunnat instämna att romer har lägsta rang på skolorna och att de stött på föräldrar som valt att sätta sina barn i annan skola på grund av att skolan haft romska elever⁴⁶. Rapporten visar också att få romska elever har hemspråksundervisning, detta på grund av att många romska elever inte vill uppge sin romska tillhörighet på grund av diskriminering i skolan och andra elever har inte fått undervisning på sitt romska språk utan en annan varietet och slutat på grund av missnöje. Skolorna måste bli bättre på att informera elever och föräldrar om vikten av hemspråksundervisningen. Andra förbättringsförslag från Skolverket är bland annat att insatser såsom romska assistenter i skolan skall införas under längre perioder, strängare uppföljning av elevers frånvaro, undervisningen om de nationella minoriteterna i skolorna måste bli mer allmänt förekommande, hemspråksundervisning på distans för romska elever och "former för samverkan över myndighetsgränser och med romska organisationer behöver utvecklas på central och lokal nivå, för att häva utanförskapet, öka jämställdheten och förbättra skolgången"⁴⁷.

I en rapport från Skolverket gällande de nationella minoriteternas utbildningssituation⁴⁸ visar det sig att situationen är långt ifrån tillfredställande.

Dåvarande regelverk för hemspråksundervisning krävde förkunskaper i språket för att uppfylla kraven, något som går emot Ramkonventionen som yrkar på rätten att återerövra sitt språk. Minoritetsspråken hade också olika regelverk och riktlinjer beroende på språk, till exempel så krävdes i två av de nationella minoritetsspråken (finska och jiddisch) minst fem elever i en hemspråkundervisningsgrupp för att undervisningen skulle ta plats, något som ej gällde de övriga tre språken.

Skolverket rekommenderade kraftigare åtgärder för att utbilda anställda i kommunerna (lärare, skolledning, kommunpolitiker) om de nationella minoriteterna då detta visade sig vara en av anledningarna till att undervisning inte tar plats i skolan. Ökad kunskap om minoriteterna skapar också minskad fientlighet och diskriminering⁴⁹. Elever med nationella minoritetsspråken måste också få förbättrad hemspråksundervisning, tillgång till lärare och utökade undervisningstimmar på skoltid. Nu erbjuds endast 60 min/veckan och då efter skoltid, något som Sverige redan 2002 blev kritiserat för av Europarådets rådgivande kommitté⁵⁰. Kommunerna måste bli bättre på att informera om rätten till språkundervisning, tillgodose skolorna med lärare i de nationella minoritetsspråken samt införskaffa fler läromedel i framför allt meänkieli och romani chib.

Ändring i grundskoleförordningen skedde 2008⁵¹ och paragraf 9 och 13 är särskilt intressant:

⁴⁵ Diskrimineringsombudsmannen (2004). *Diskriminering av Romer i Sverige*. www.kultur.stockholm.se/default.asp?id=12726

⁴⁶ Skolverket (2007:292).

⁴⁷ ibid.

⁴⁸ Skolverket (2005:272).

⁴⁹ ibid.

⁵⁰ Europarådet (2003). *Framework convention for the protection of national minorities (FCNM): on Sweden*. (ACFC/INF/OP/I(2003)006, www.humanrights.gov.se)

⁵¹ Svensk författningssamling, SFS (2008:97). *Grundskoleförordningen*. www.riksdagen.se

“När det gäller samiska, finska, meänkieli, romani chib eller jiddisch är kommunen skyldig att anordna modersmålsundervisning även om antalet elever är mindre än fem.” (§13)

“Modersmålsundervisning i samiska, finska, meänkieli, romani chib eller jiddisch ska erbjudas även om språket inte är elevens dagliga umgänges- språk i hemmet.” (§9)

2.13. Sverige och EU

Sverige har fått kritik av Europarådet⁵² angående ouppfyllda krav av de åtaganden Sverige gjort i och med undertecknandet och ratificerandet av Ramkonventionen och Minoritetsspråkskonventionen. Bland annat ansågs nationella minoriteter vara underrepresenterade i svensk media. Sverige hade inte heller uppfyllt kraven för minoritetsspråksundervisningen i skolan. Sverige behövde också bli tydligare i sin diskrimineringspolitik, då speciellt gällande romerna och deras boende- och arbetsituation. Inte heller samernas situation var tillfredställande utan Sverige ansågs behöva förstärka samernas lagliga rätt till deras mark. Enligt Europarådet behöver de nationella minoriteterna i Sverige fler representanter och ökad delaktighet i beslutsfattande och skall konsulteras i frågor rörande deras livssituation och framtid⁵³.

2.14. Sammanfattning

Rapporter från Skolverket är de som främst undersöker de nationella minoriteternas situation i skolan och ligger till stor del som grund för min motivering till varför det är så viktigt att undervisa om de nationella minoriteterna, men även *hur* man undervisar. Diskriminering och fientlighet mot minoriteter måste få ett slut och Sverige måste göra kraftanstängningar ute i skolorna för en förändrad inställning hos kommande generation, detta anser både Sverige självt och Europarådet. Det är också viktigt att Sverige bevarar detta kulturarv innan det är för sent, att språkundervisning verkligen erbjuds alla de elever som vill läsa sitt minoritetsspråk innan språken dör ut. Men framför allt är det viktigt att våra nationella minoriteter blir representerade på ett sätt som gör dem till en del av vårt samhälle och vår historia och inte en andrahandskultur som ställs i jämförelse med den svenska majoritetskulturen.

2.15. Teori diskussion

Undervisningen om våra nationella minoriteter i skolor speglar den människosyn som råder på skolorna och i Sverige idag. Motiveringen till varför det skall undervisas om nationella minoriteterna återkommer ofta till Läroplanen, man skall som anställd inom skolan följa Läroplanen. Det som står där är det som gäller. Det får mig att tänka på anledningen till varför det nu har betonats ytterligare att just dessa minoriteter skall få plats i undervisningen. I

⁵² Europarådet (2003).

⁵³ *ibid.*

Läroplanens inledande stycken ”Skolans värdegrund och uppdrag” står:

“Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Sådana tendenser ska aktivt motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.”

(Lgr11)

Jag tycker att detta är ett viktigt stycke som visar på att skolan har ett stort ansvar för kommande generations samhällsmedborgare och deras människosyn.

”Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där.”

(Lgr11)

Orlenius⁵⁴ skriver om människosyn och människans lika värde och hur det är ett relativt nytt begrepp. Det är lagstiftat om människans frihet och okränkbarhet men historien har sett annorlunda som tidigare nämnts med rasbiologi osv. Detta menar Orlenius är historiens ”förakt för svaghet”, men hur ser det ut idag? Hur ofta ställer vi oss frågan vad vi har för människosyn? Orlenius skriver att människan skall behandlas *som en person* och inte bara som en funktion, *som ett mål i sig* och inte bara som medel och *som subjektoch* inte bara som objekt. Ger vi i skolan alla elever samma möjligheter att lyckas? Värderas människor i termer närande och tärande? Detta är frågor Orlenius påminner oss om att ställa oss i det vardagliga livet men framför allt i skolan. Orlenius viktigaste fråga och även titeln på boken är Värdegrunden – finns den? Trots de viktiga och laddade meningar som står i skolplaner och den värdegrund som kommit ur kristen tradition och värderingar så ligger värdegrunden i händerna på den lärare som skall undervisa kommande generation, och vilken människosyn har den läraren? Orlenius diskuterar huruvida man kan tala om människors lika värde eftersom vi som människor värderar varandra olika beroende på hur *värdefulla* de är för oss själva. En granne kan inte ha lika värde för mig som mitt eget barn, kan det vara annorlunda? Skall det vara annorlunda? I vidare perspektiv kan då tänkas att om man inte är medveten om den egna människosynen inte heller kan ge alla lika förutsättningar i skolan. Det krävs en självkännedom för att objektivet hur den egna undervisningen ser ut, både gentemot den egna klassen men också vad som undervisas. Väljer man bort att undervisa om nationella minoriteter i skolan om man anser att det inte är lika *viktiga* som andra folkgrupper och religioner, hur *värderar* vi innehållet i undervisningen? De som då har en tydlig koppling till de nationella minoriteterna väljer de då bort *grannen* och fokuserar på det *egna barnet*? Och de utan koppling och egna erfarenheter handlar på samma sätt, bara *barnets* identitet varierar men vi alla skyddar våra egna intressen?

Orlenius menar att vi behöver Läroplanens normativa och idealistiska värdegrundsbeskrivning för att utmanas i vårt internaliserande handlande, våra normer behöver utmanas och där kan skolans värdegrund agera som ett instrument för orientering i skolans värld. Är det realistiskt att alla som arbetar i skolan och alla elever har grundläggande gemensamma värden? Och hur förhåller vi oss till dessa?

⁵⁴ Orlenius, Kennert (2001). *Värdegrunden – finns den?* Stockholm: Runa Förlag AB.

3. Metod

Nedan följer en redogörelse för de val av metod och tillvägagångsätt på vilka studien har genomförts.

3.1. Val av metod

Jag har valt att använda mig av en kvalitativ metod i form av samtalsintervjuer med öppna frågor, då detta bland annat lämnar utrymme för oväntade svar⁵⁵. Intervjuerna är utförda med frågor av både informant- och respondentkaraktär. Jag söker konkreta svar på vissa frågor och på andra vill jag att läraren själv skall berätta om hur de tänker och resonerar, svar som på förhand är obestämda. Tidigare studier om ämnet är få och möjligheter till intressant underlag för framtida forskning finns i min studie, dessutom finns ett behov enligt tidigare rapporter om att en sådan studie utförs. Studien kan ses som ett komplement till annan forskning⁵⁶.

Jag kommer i analysdelen av resultaten använda mig av en argumentationsanalys av lärarnas intervju svar. Detta främst då jag vill undersöka vilka för- och emot-argument (pro et contra argumentation) de har för att undervisa om de nationella minoriteterna, eller varför de inte gör det.

3.2. Material och urval

Jag har valt att använda mig av intervjuer (se bilaga 2) med både öppna frågor av respondent karaktär (lärarens egna åsikter) och frågor av informant karaktär (skolans arbetssätt etc.). Jag har valt att arbeta fram en intervjuguide enligt Metodpraktikans⁵⁷ riktlinjer som bland annat anser att man skall vara sparsam med varför-frågor, att frågorna skall vara korta och lätta att förstå, man skall ställa uppföljningsfrågor.

Jag kommer att dela ut enkäter (se bilaga 1) till eleverna i årskurs 8 och 9 för att se vilken bild de har av de nationella minoriteterna. Detta genom frågor som "Vet du vad en same är för något?", "Om ja, kan du berätta något du vet om same?". Detta för att se det ordval eleverna använder sig av för att berätta om de nationella minoriteterna.

Val av lärare att intervjua var framför allt de ämneslärare på skolan som troligtvis hade flest lektionstillfällen att undervisa om de nationella minoriteterna samt att ämneslärarna har en specificerad skyldighet i Lgr11 att undervisa om de nationella minoriteterna. Jag har även valt att intervjua en lärare i årskurs 1 för att se om undervisning alls förekommer och/eller om sagor och berättelser används för att förmedla de nationella minoriteternas kultur. Lyckligtvis kunde alla de kontaktade lärarna ställa upp på intervjuerna så därför valde jag att inte kontakta fler lärare efter de första åtta som ställde upp.

⁵⁵ Esaiasson, Peter., Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik., och Wängnerud, Lena (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (tredje upplagan). Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

⁵⁶ Esaiasson m.fl.(2007).

⁵⁷ *ibid* s.283-311.

Val av skola är en medelstor kommunal skola i ett medelklassområde i Göteborg med elever med olika härkomst/ursprung och kultur och lika många elever med svensk härkomst/ursprung då detta representerar skolor i många kommuner i Sverige idag.

3.3. Procedur

Intervjuerna genomfördes med lärarna på olika tidpunkter och i olika lokaler, då jag fick anpassa mig efter skolans verksamhet. Intervjuerna spelades in på band och tog ca 30-40 minuter. En intervjuguide användes som stöd vid intervjuerna, men frågorna ställdes inte i ordning och guiden användes endast som underlag.

Av transkriberingarna av intervjuerna har sedan en argumentationsanalys genomförts, detta för att sälla ut de för- och emot argument lärare har gentemot undervisning om de nationella minoriteterna.

Enkäterna i årskurs 8 och 9 utfördes under avbrott av ett lektionstillfälle i varderas klasser och tog ca 10 minuter för eleverna att fylla i.

3.4. Forskningsetiska principer

I mina intervjuer och enkäter har jag följt de forskningsetiska principer som är en del av Vetenskapsrådets individskyddskrav⁵⁸: Informationskravet, Samtyckekravet, Konfidentialitetskravet, Nyttjandekravet. Dessa innebär att jag har informerat om syftet med intervjuerna/enkäterna, de deltagande är medvetna om att det är ett frivilligt deltagande och samtycker, deltagarnas identitet röjs inte i varken intervjuer eller enkäter (konfidentiellt) och till sist att jag inte använder mig av informationen i annat syfte än det jag uppgett.

4. Resultat

4.1. Intervju Resultat

Av de 8 tillfrågade lärarna på skolan genomförde 7 stycken den inplanerade intervjun. En intervju med rektorn tillkom då den ansågs kunna komplettera de svar som lärarna givit i sina intervjuer. Intervjuerna genomfördes på skolan, i olika lokaler beroende på tillgång. Intervjuerna tog från ca 10 minuter till 40 minuter. En intervjuguide användes vid intervjuerna men endast som underlag, betoningen lades på samtalet och då alla frågor blivit besvarade i någon utsträckning så avslutades intervjuerna.

En argumentations analys⁵⁹ har gjorts av den text som intervjuerna transkriberats till. En deskriptiv analys av de argument som framställt i materialet har gjorts och ställts till frågeställningen "Hur ser lärarna på undervisning om de nationella minoriteterna?". De

⁵⁸Vetenskapsrådet (2002).

Individskyddskrav. www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf

⁵⁹Bergström, Göran och Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.

argument som analyserats har sedan delats in i pro et contra-argument⁶⁰. Utöver lärarnas argument för- och emot en undervisning om de nationella minoriteterna så har även de svar i intervjuerna som besvarat mina frågeställningar om material, den lokala läroplanen och den minoritet de oftast undervisar om, redovisats. Det viktigaste i analysen har varit sakfrågan, alltså innehållet i svaren och inte personen som svarat. Jag är medveten om att jag bär mina så kallade "glasögon" då jag analyserat intervjuerna och risken med den deskriptiva analysdelen är att det kräver en tolkning av de olika argumenten och de delar jag valt ut kanske inte är de mest representativa, även då jag anser det vara så.

Redovisningen sker efter frågeställningarnas rubriker.

4.2. Hur resonerar lärare kring sin undervisning om nationella minoriteterna?

Majoriteten av de intervjuade lärarna undervisade mycket sällan eller aldrig om de nationella minoriteterna. Och då de gjorde detta var det i samband med annan undervisning, invävt i ett annat tema, som en avstickare eller i jämförelse då man studerat andra kulturer.

"... judarnas situation och så har man ju jobbat ganska mycket med utifrån andra världskriget..." (lärare i åk 8-9)

"... judarna och judendomen, deras situation den kommer ju garanterat upp varje gång i nian... utsattheten och situationen med förföljelsen kommer framför allt upp runt andra världskriget..." (lärare i åk 8-9)

"... samerna är ju bedrövligt, dom nämner man ju knappt, tyvärr. Det man kommer in på är ju oftast indianerna i samband med den amerikanska revolutionen..." (lärare i åk 8-9)

"... jag brukar alltid se till att gå igenom gamla testamentet och judarna och alltid komma in på judarnas historia..." (lärare i åk 1)

"... då skulle man i så fall gått igenom samernas situation eller romernas situation eller så. I detalj har vi inte gjort det... nej, nej, det har jag inte gjort." (lärare åk 4-6)

De lärare som trots allt gick igenom de nationella minoriteterna vid några tillfällen i undervisningen, visade sig ha ursprung själva eller egna erfarenheter från de grupper som de då också fokuserade på i undervisningen.

"...judar tror jag att jag själv fokuserar på bara för att jag var på Dachau koncentrationsläger när jag var tonåring och blev helt sådär, oj! Och sen reste jag till Israel och lärde mig jättemycket och blev väldigt fascinerad..." (lärare i åk 1)

"... det gör jag ju på grund av min egen bakgrund. Det ligger mig mer varmt om hjärtat, mamma och pappa är ju från Finland och flyttade hit på 60-talet och då ingår man ju som sverigefinne. Har man den bakgrunden så är det klart man har det i bakhuvudet när man jobbar... det ligger därför naturligt för mig att ha det mångkulturella synsättet i undervisningen..." (lärare i åk 6)

Många lärare ansåg också att alla minoriteter borde tas upp i klassrummet och undervisningen och då skolan har över 40 nationaliteter, dock ingen från de fem nationella minoriteterna, så sa lärarna, med stöd av rektorn, att fokus tycktes ligga på de minoriteter som faktiskt var

⁶⁰ ibid kap.3.

representerade på skolan. Ingen minoritet ansågs vara viktigare än någon annan, men de ansåg att Läroplanen(Lgr11) skall följas och därmed undervisning om de nationella minoriteterna.

"Här tror jag att vi fokuserar väldigt mycket på, vi har ju många andra nationaliteter som har tagit överhand allt annat då, tyvärr. Men det säger ju inte att de (nationella minoriteterna) inte ska vara med." (lärare i åk 6)

"... eftersom vi utgår från en likabehandlingsplan till exempel, då handlar det ju om att alla är lika värda. Alltså det är lika mycket värt vad vi än har för olika nationaliteter i skolan..." (rektor)

"Alltså jag tycker att det är viktigt att prata om olika grupper, utanförskap, minoriteter i många sammanhang, va. Det kan ju vara allt från homosexualitet, att man kommer hit till Sverige med en annan kultur... Men just dom här specifika grupperna tänker man ju inte så mycket på." (lärare i åk 8-9)

Det fanns lite olika argument till varför eller varför man inte undervisar om de nationella minoriteterna som även diskuteras närmare i analysen av resultaten.

"Det har varit liksom nästan hotfullt att prata om religioner och prata om tro och andliga frågor över huvud taget och då tänker jag, det gäller ju allt liksom. Det tror jag har skapat lite av en rädsla för att man skulle typ förtrycka någon eller uttala sig klumpigt och så..." (lärare i åk 1)

"...jag tror att vi har för lite kunskap, åtminstone om vi tar samerna som exempel, vi betraktar inte dom som en minoritet..." (lärare i åk 4-6)

"...samerna borde man ta upp lite men det står ju knappt i böckerna..." (lärare i åk 8-9)

"Jag vet inte riktigt när man ska gå igenom det för det verkar inte som det ska vara på högstadiet egentligen för kursplanen..." (lärare i åk 8-9)

"... jag tycker det är jätteviktigt om man tänker i den bemärkelsen (samerna) med indianernas (situation i USA)..." (lärare i åk 8-9)

Lärarna ansåg trots allt att det skall undervisas om minoriteterna, men då i ett större sammanhang och inte bara utvalda minoriteter utan att man arbetar för en ökad förståelse generellt för alla minoriteter och kulturer. Men de förstod genom den nya läroplanen att det blivit viktigare att ta med det i undervisningen. Men hur, när och vem som skall göra det var mindre klart.

"... man borde ju hinna med minoriteterna, i alla fall lite närmare, de finns ju trots allt (ha, ha)..." (lärare i åk 8-9)

"... vi vet för lite om de kulturerna så det är klart att det måste göras en insats för att det blir... för att vi ska lära oss mer, men det vet man ju inte om det ska ske på en nationell nivå..." (lärare i åk 4-6)

"Sen är det ju frågan när man ska få in det för vi läser ju inte så mycket svensk historia egentligen om man säger så på högstadiet." (lärare, åk 8-9)

4.3. Vad använder lärare för material då de undervisar om nationella minoriteter?

De flesta av lärarna utgår ifrån centrala läromedel, främst lärare i SO ämnena, men läroböckerna i sin tur tar inte upp de svenska minoriteterna alls.

”Nej, läroböckerna är jätte lite... om man lusläser från pärm till pärm kan man säkert plocka ut lite grand... men väldigt, väldigt lite” (lärare i åk 8-9)

”Nej, det står väldigt lite. Men finns med det gör det nog men undrar i vilken årskurs det är i, undrar om det kan vara...Men vi har inte tagit upp det.” (lärare i åk 8-9)

Andra lärare som själva var intresserade av ämnet kunde undervisa utifrån egna kunskaper eller genom att de via media kunde söka och skaffa sig den informationen, de undervisade bland annat om de nationella minoriteterna genom ”streaming media” (film via datorn från olika internetbaserade källor). Detta var bra, tyckte en lärare, för att färskna upp minnet på eleverna av vad de behandlat i undervisningen vid tidigare tillfällen.

”... jag visade lite filmer då på strömmande video och då fick dom ju lite sådär kött på benen igen...” (lärare i åk 6)

Samma lärare sade sig också ha varit på studiebesök med sina klasser och menar vidare att om denne inte skulle veta tillräckligt om någon minoritet så skulle denne precis som med allt annat ta reda på mer inför ett undervisningstillfälle.

”... vi har ju varit och besökt alla dom här stora religionerna och deras... synagogor, moskéer, tempel och kyrkor. Vi har ju gjort studiebesök... att man får tag i nån som kan, det är det bästa lärandet, de som har den bästa kunskapen är ju dom som har det i vardagen...och märker jag att det är väldigt snäv vinkel då luckrar jag ju upp det på hemmaplan, man måste kunna se det från alla håll och kanter...”(lärare i åk 6)

4.4. Hur framställer detta material de nationella minoriteterna?

Då lärarna ansåg att det inte fanns ett exempel som de använde sig utav som tog upp de nationella minoriteterna så anser jag inte att jag har något material att analysera. Filmerna som en lärare sade sig visa var via strömmande media, läraren uppgav själv att en video om samer handlade främst om att

”... samerna har ett eget land, som Sverige fast inne i Sverige. Sen att de delger sig till Sverige, dom tillhör ju Sverige. Dom fick veta väldigt mycket, dom fick veta att dom hade faktiskt sina traditioner och så... det var väldigt mycket matvara runt, fakta kring samer och så.” (lärare i åk 6)

4.5. Vilka av de nationella minoriteterna undervisas det mest om?

Alla lärarna var överens om att de undervisade mest, om inte uteslutande om judar och då främst andra världskriget. Ibland genom medias uppmärksamhet av vissa grupper så hade de diskuterat samer och romer vid något enstaka tillfälle.

En lärare sade sig undervisa om alla nationella minoriteterna och är väldigt insatt både i deras historia och nuvarande situation i Sverige, samt deras språk och kultur. Denna lärare hade själv finskt påbrå och ansåg det extra viktigt att undervisa om de nationella minoriteterna just på grund av egna erfarenheter. Läraren undervisade enskilt om de nationella minoriteterna, i jämförelse med världens övriga minoriteter och i samband med uppmärksamhet i media osv.

”... eleverna jobbar i projekt och så, så är det alltid nån som kommer med frågor och det kommer upp till ytan, då får man ju ta tag i det... Det är det dagliga, det är ju det som händer... och situationer framför allt, det händer ju en massa olika saker runt om i världen varje dag, så det finns ju med...” (lärare i åk 6)

Läraren ansåg det vara viktigt för gemenskapen att undervisa om de olika nationaliteterna i skolan, att man genom att dela upp helheten i delarna och åter till helheten kan man känna att alla är lika, alla är olika.

4.6. Vad står det i den lokala läroplanen om undervisning om de nationella minoriteterna?

Alla lärarna, och rektor, är medvetna om att det skall finnas en lokal läroplan på skolan men under olika omständigheter så har den inte prioriterats. En lokal läroplan som behandlar just de nationella minoriteterna finns inte. Skolan har slagits ihop med två andra skolor, stadsdelen har utökats med två andra stadsdelar och rent praktiskt har tid främst ägnats åt att stärka de nya arbetslagen.

En av lärarna sade att det hade kommit upp i dennes arbetslag under en studiedag då den nya Läroplanen (Lgr11) diskuterades, men säger också att det kan bero på att det finns ytterligare en lärare i arbetslaget som är finsk och att det därför uppmärksammas mer än bland ”svenskar”. Läraren sade att det som togs upp i arbetslaget var dem sinsemellan men att det på skolan inte finns en lokal läroplan som behandlar de nationella minoriteterna.

4.7. Vad för kunskaper/intryck har eleverna om/av de nationella minoriteterna?

Elevernas resultat på enkäten stämmer väl överens med lärarnas uppfattning om sin undervisning och vilka av de nationella minoriteterna som fått mest uppmärksamhet. De minoriteterna som det undervisades mest om var också de som eleverna kände till bäst. Vidare beskrivning och redovisning i enkätredovisningen.

4.8. Enkät resultat

Av totalt 70 niondeklassare på skolan svarade hela 53 på enkäten. Av dessa 53 svar var 1st markerat både ”ja” och ”nej” på samtliga frågor och valdes därför bort. Ytterligare 2st hade inte markerat ”kön” och valdes därför bort. Av de totalt räknade enkätsvaren var det 34st killar och 16st tjejer. De som besvarat frågan med ett ”ja” men senare i beskrivningen uppenbarligen inte förstått innebörden av ordet har därför räknats som ”fel svar”. Flera av enkäterna har inte besvarat följdfrågan och kan därför inte kontrollera att eleven verkligen vet innebörden av ordet, men enkätsvaret har tolkats såsom eleven markerat (”ja” eller ”nej”).

Rätt svar ansågs vara de som svarat ”folkslag” på vad de visste om de olika grupperna. Svaren varierade från att vara kortfattade till att ge goda beskrivningar. Av de svar som var fel hamnade bland annat missuppfattningar att romerna var romare då flera skrev att ”de var med

och slogs med gladiatorerna”, ”Italien”, ”pasta”, ”de är från Rom” och att de ”levde på Romarriket”. Andra beskrivningar av romerna var ”ett folkslag som är utspridda i hela världen”, ”ett folk som härstammar från Indien”, ”zigenare”, ”de vandrar runt i Europa för att de inte har ett riktigt hem”, ”resande folk som blev förföljda under WW2”, ”de finns i Askim” och ”de har blivit kallade för tjuvaktiga och folk har skytt dem”.

Samernas klädnad beskrevs, deras geografiska plats och det gavs kommentarer som ”folk som tidigare hade ett land”, ”Sveriges ursprungsbefolkning”, ”tar hand om renar”, ”samliga sköter renar, de bor numera i städerna”, ”bor i kåtor”, ”de var här i Sverige före svenskarna” och ”de har kläder/klänningar som är starkt blåa, röda och gula”.

Judarna beskrevs som att ”de blev hårt drabbade under förintelsen”, ”en person som tror på judendomen”, ”en religion som Hitler var emot och försökte utrota”, ”ett semitiskt folkslag samt en religiös minoritet”, ”de har varit hatade i över 2000 år”, ”följer gamla testamentet”, ”religiösa omskurna personer”, ”ett folkslag från Israel”, ”de har blivit gasade”, ”de har en liten hatt på bakre delen av huvudet”, ”de var väldigt utsatta under andra världskriget”, ”judeförintelsen” och ”Messias religion”.

Sverigefinnar beskrevs som antingen ”finnar i Sverige”, ”svenskar i Finland”, ”hälften svensk och hälften finsk” men även kreativa svar som ”att vi svenskar har finnar” gavs. Svaren kan ses som rena gissningar utifrån ordet ”Sverigefinnar”, då många skrev ett frågetecken efter sitt svar eller för att de som sagt gav olika konstellationer av svenskar och finnar, antingen i Sverige eller i Finland.

De få som svarat att de visste vad tornedalingar är, har svarat ”de vill äta människor” – blandat ihop med kannibaler?, ”en dialekt”, ”typ av storm?” – förväxlat med tornado? Och att ”de bor i Tornedalen”.

4.9. Tabell 1.

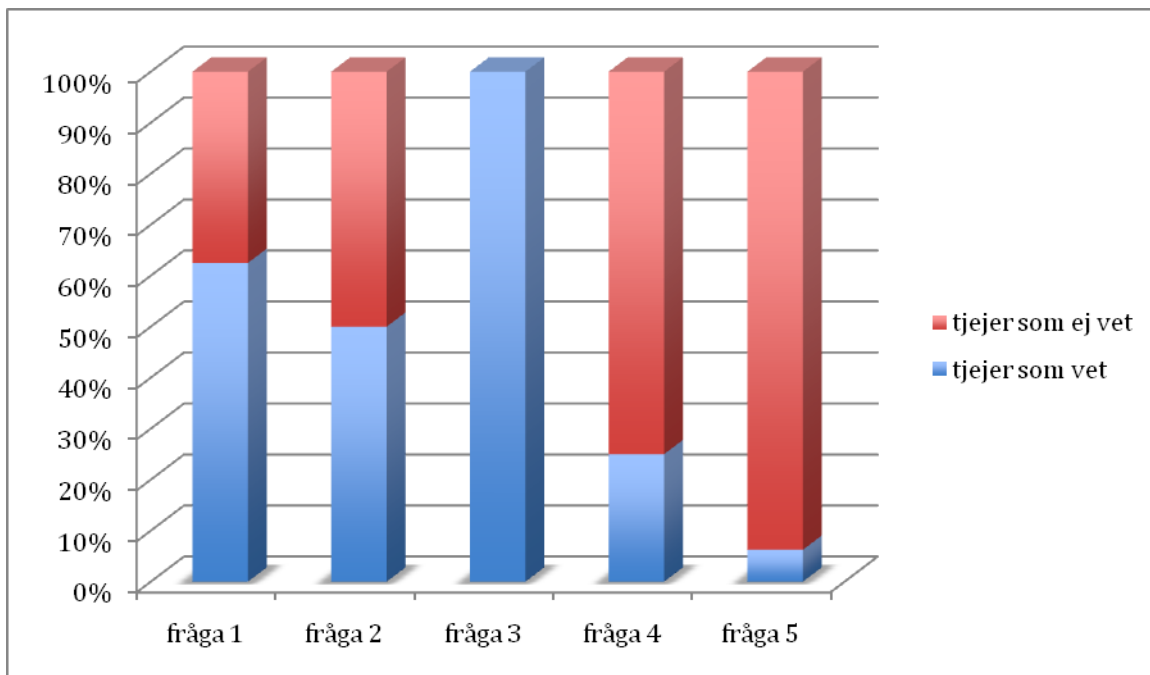
Fråga1-5: Vet du vad Samer(1)/Romer(2)/Judar(3)/Sverigefinnar(4)/Tornedalingar(5) är för något?

Tabell 1. Tabellen visar de elever som svarat ”ja” på frågan.

	Fråga1	Antal rätt	Fråga2	Antal rätt	Fråga3	Antal rätt	Fråga4	Antal rätt	Fråga5	Antal rätt
Antal Tjejer	11	10	10	8	16	16	9	4	2	1
Antal Killar	22	21	21	16	33	33	20	13	6	5

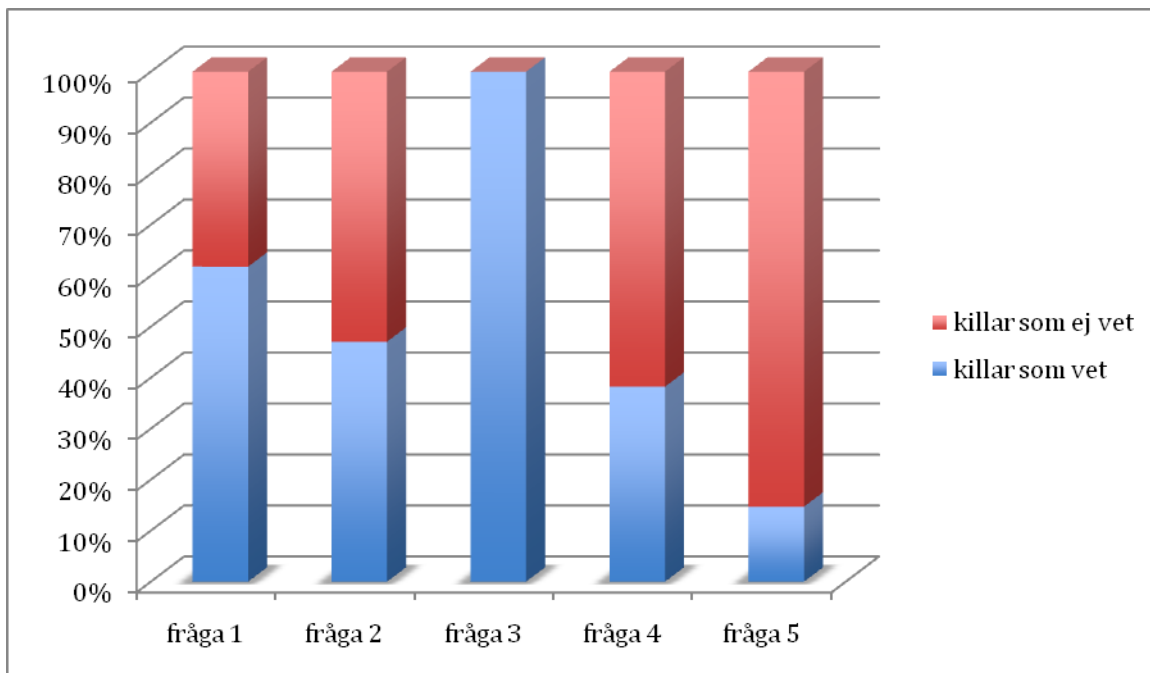
4.10. Tabell 2.

Tabell i procent, resultat från totala antalet tjejer i åk 9

4.11. Tabell 3.

Tabell i procent, resultat från totala antalet killar i åk 9

4.12. Sammanfattning resultat

Samtliga lärare anser att de kan bli bättre på att undervisa om de nationella minoriteterna men uppfattningarna skiljer sig angående vem som främst bär ansvaret för undervisningen egentligen. Allt från vilken kommun i Sverige till vilken årskurs och ämne.

Skolan är en mångkulturell skola med drygt 40 olika nationaliteter representerade, dessa minoriteter ansågs vara lika viktiga att undervisa om som de fem nationella minoriteterna. Man arbetar mycket på skolan med anti-mobbningsprogram, likabehandlingsplan och ökad förståelse för oliktankande, oavsett nationalitet så många ansåg att det räckte i frågan om ökad tolerans för minoriteter.

Man undervisade främst om judar och deras kultur, historia och religion och då framför allt i samband med undervisningen om andra världskriget. Utöver judarna ansåg man att även samer och romer dök upp vid enstaka tillfällen i diskussioner men inte att man specifikt undervisade om dem. Just dessa grupper som lärarna ansåg sig undervisa om var också de grupper som eleverna kände bäst till, enligt enkäten. Det visade sig att de som undervisade om nationella minoriteter gjorde detta hade själva en koppling till, erfarenhet av eller ursprung i de nationella minoriteterna och undervisade då även främst om den "egna" gruppen. En lärare hade samiskt påbrå men undervisade aldrig om detta och kände inte mycket tillhörighet med dem.

Ingen lärare ansåg att en lokal läroplan skulle hjälpa dem i deras undervisning om de nationella minoriteterna, vilket kan bero på att de arbetat länge utan någon lokal läroplan över huvud taget. Men lärarna och rektorn ansåg att i och med den nya Läroplanen (Lgr11) så har vikten av att sprida kunskap om dessa grupper betonats ytterligare och det har därför blivit en viktig fråga att prioritera i undervisningen. Läroplanen verkar vara en stadig grund för planeringen av undervisningen på skolan och diskuteras just nu flitigt (som på de flesta skolor i nuläget) för att kunna genomföra den så smidigt som möjligt till hösten.

De lärare som förlitar sig på läroböckerna för att de skall få med det som skall hinnas med i högstadiets undervisning (SO lärarna främst) vittnade om avsaknaden av de nationella minoriteterna i kursböckerna, vilket de ansåg gjorde det lättare att också glömma de grupperna.

4. 13. Analys av resultat

Utifrån en argumentationsanalys kan man se några starka för- och emot-argument hos lärarna om varför man undervisar om de nationella minoriteterna men även varför man inte gör det. Svar som talar för (pro-argument) en undervisning om de nationella minoriteterna är att man som anställd i skolan skall följa Läroplanen Lgr11:

"... står det där i Läroplanen så är det klart att det ska vara med givetvis."

(lärare i åk 6)

Eller att man inte skall följa Läroplanen Lgr11 hur som helst:

"... man kan inte bara köra på bara för att en regering säger att; ja nu ska ni göra detta! Utan det måste förankras på nåt, i ett vidare tema i såna fall, det måste finnas relevans."

(lärare i åk 6)

Ett annat pro-argument är att genom undervisning om minoriteter ökar man toleransen och förståelsen för andra kulturer. Men det flesta lärare ansåg att de minoriteter som var representerade på skolan oftast kom i första hand om att man lätt "glömde av" de nationella minoriteterna då de inte fanns representerade på skolan. Men lärarna ansåg att de behövde bli

bättre på att undervisa om även de nationella minoriteterna men gemensamt inom likabehandlingsplanen och den allmänna undervisningen för ökad tolerans. De representerade minoriteterna på skolan kan också ses som ett contra-argument då några lärare ansåg det vara mer relevant att undervisa om de grupper som faktiskt finns på skolan än om de minoriteter som bor i Norrland, de ansåg att ansvaret kanske inte ligger på en kommun i södra Sverige där ingen av dem bor. Dock bor ju faktiskt många av dem i Göteborgs kommun.

Ett annat contra-argument är att Läromedlen inte tar upp ämnet och att det därför lätt missas i undervisningen, dock anser andra lärare att det finns mycket att hitta på nätet och genom andra källor om man bara vill hitta material.

Några lärare tar på sig ansvaret för utebliven undervisning om de nationella minoriteterna för att de anser sig veta för lite. Detta anser andra lärare dock inte vara en ursäkt då det ligger som lärares ansvar att uppdatera sig och ta reda på det man inte kan eller känner till.

Ytterligare ett contra-argument är att lärare tycker att det är svårt att närma sig frågor som behandlar tro, religion och värdegrund. Man är rädd att göra fel, säga fel saker och kanske därmed göra mer skada än nytta.

5. Diskussion

Jag kommer i diskussionsdelen återkoppla tillforskning och rapporter, Läroplanen Lgr11 och resultaten från intervjuer och enkäter.

Majoriteten av de intervjuade lärarna på skolan undervisar om judar, men majoriteten undervisar inte om de övriga nationella minoriteterna. Då de undervisar om judar är det framför allt ur ett europeiskt perspektiv, andra världskriget osv och inte om judarnas historia i Sverige.

Några lärare var inte medvetna om vilka som ansågs vara de svenska minoriteterna och då jag frågade om hur de undervisade om dem så var det en lärare som hänvisade till indianerna i USA. Övriga svarade att de hade för lite kunskaper och att det också var en anledning till att de inte undervisade om dem. Det är problematiskt att lärarna inte har kunskaper om de nationella minoriteterna eller inte ens vet vilka de är. Detta leder till svårigheter att tolka och följa den nya Läroplanen, Lgr11, där det bland annat står att elever i grundskolan ska få kunskaper om de nationella minoriteternas kultur, historia, språk och religion, men det skall även i grundskolans senare år diskuteras deras nuvarande situation och den roll de har i samhället idag⁶¹. Att man inte har kunskaper om allt man skall undervisa om kan vara förståeligt då mycket ny kunskap tillkommer, speciellt i SO- ämnena. Men det finns ingen ursäkt till att inte läsa in sig på ett ämne då man vet att det står som ett krav i Läroplanen, ett dokument som alla verksamma i skolan är skyldiga att följa.

De lärare som följer läroböcker i sin undervisning saknar helt avsnitt som behandlar de nationella minoriteterna och därmed blir det inte heller att lärarna tar upp det. Det fanns även en osäkerhet bland lärarna vem som skall undervisa om de nationella minoriteterna och i vilken årskurs. Högstadielärare ansåg att det borde nämnas i mellanstadiet då man undervisar i geografi om Sverige och landskapen eller att man arbetar under en tema-period med ämnet.

⁶¹ Skolverket (2010). *Lgr11*.

Rektorn i sin tur ansåg att de nationella minoriteterna, precis som allt annat är ett pågående arbete i alla årskurser, inget som man avverkar på några tema-veckor. Trots detta uttalande har inte skolan en lokal läroplan som behandlar just de nationella minoriteterna och därmed blir det svårt att motivera vem som bär ansvaret då alla underförstått har ansvaret. Även Lgr11 uttrycker att "... varje elev efter avslutad grundskola...", vilket inte heller ger direktionser om när exakt denna undervisning skall ske eller hur den skall ske. Först i högstadiet kommer det mer konkreta mål i exempelvis historia, religion och samhällskunskap men det betyder inte att undervisningen bara skall ske där.

Det är bekymmersamt att mer organisatoriska angelägenheter på skolan har fått komma emellan ett utarbetande av en väl fungerande lokal läroplan. Ingen av lärarna ansåg att de hade en komplett lokal läroplan på skolan och anledningen till detta sa de var att tre skolor blivit en skola, med olika rektorer. Samtidigt har stadsdelen utökats med ytterligare två stadsdelar vilket gjort att skolledningen har varit på möten på de andra stadsdelarnas skolor för att arbeta ihop gemensamma riktlinjer och därmed har inte den lokala läroplanen utarbetande alltid prioriterats. Utöver detta hotas nu högstadiet av förflyttning till annan skola inom den "nya" stadsdelen, vilket gör att många högstadielärare anser att en lokal läroplan/arbetsplan skall utarbetas först när detta beslut har fattats och de nya arbetsgrupperna kan träffas och sitta ner med det gemensamt. Allt detta är förståeligt, det är mycket som skall hinnas med och skolan har utöver de speciella omständigheterna i just denna stadsdel även ställts inför implementeringen av den nya Läroplanen, Lgr11, som krävt sitt i form av tid och planering i arbetslag. Denna tid i arbetslag med tolkandet av Lgr11 har främst ägnats åt att se vad som är nytt, vad det betyder för arbetet/undervisningen och hur man planerar att arbeta/uppfylla de mål som Lgr11 uppger. Ett fortsatt arbete med detta säger rektorn ska leda till att även de nationella minoriteterna kommer att diskuteras och komma med i undervisningen då detta står tydligt i Lgr11 att det ska göra. Även i Lpo94 stod det att man skulle undervisa om de nationella minoriteterna, men då dessa inte var namngivna tolkades det lätt som internationella minoriteter, om det tolkades över huvud taget.

Även Wikberg⁶² kom fram till att de på skolan inte hade någon lokal läroplan som behandlade samerna, men även att en stor del av lärarna inte ens visste om det gjorde det. Detta upptäckte även jag, en osäkerhet på vad som stod skrivet och inte. Inte heller visste lärarna om det fanns någon utav de nationella minoriteterna representerade på skolan eller om de fick hemspråksundervisning. Detta kan bero på att man arbetar i tre arbetslag, A, B och C. Dessa arbetslag arbetar sällan med varandra och då de gör det har denna fråga förmodligen aldrig dykt upp.

Det är intressant att se kopplingen mellan vad lärarna uppger att de undervisar om och de kunskaper som eleverna i årskurs 9 faktiskt har. Det stämmer väl överens då alla tillfrågade niondeklassare visste vilka judarna är samt att de kunde uppge någon ytterligare information om dem, precis så som lärarna sagt att de undervisat. Sedan kom samer och romer på en andraplats, även detta sade sig lärarna ha undervisat om eller åtminstone diskuterat vid något tillfälle. Den hälften av eleverna som inte vet vilka samerna och romerna är för några kan ha missat de få tillfällena i undervisningen. Lärarna ansåg sig aldrig undervisa om sverigefinnar och tornedalingar vilket också svaren från eleverna visar, det var bara några få som visste vilka de är. Självklart kan eleverna ha fått sin kunskap från andra håll, exempelvis hemmet eller media, men troligtvis kommer kunskapen via undervisningen.

⁶²Wikberg (2006).

Lärarna ansåg inte att media förmedlade något om de nationella minoriteterna, förutom vid enstaka tillfällen och då i negativ bemärkelse (framför allt romer). Alla lärare ansåg att det var viktigt att undervisa om de nationella minoriteterna, men lika viktigt ansågs det vara att undervisa om alla minoriteterna, speciellt de som fanns representerade på skolan. Skolan arbetar med en likabehandlingsplan och arbetar aktivt med Olweus-antimobbingsprogram⁶³, detta innebär att alla är lika mycket värda och ingen skall känna sig utanför och därför ställer sig rektorn tveksam inför att fokusera enbart på de nationella minoriteterna i undervisningen. Jag tycker att resonemanget på skolan är bra, naturligtvis ska alla minoriteter, speciellt de som finns representerade på skolan, bli uppmärksammade. Men samtidigt skall skolan följa den nationella Läroplanen och detta medger rektorn naturligtvis också. Dilemmat skulle kunna vara att man i alla denna undervisning och uppmärksammande av minoriteter glömmer någon eller ger olika mycket uppmärksamhet åt de olika minoriteterna. Jag anser att skolan gemensamt skall komma fram till vad som skall tas upp och när så att det inte sker missförstånd samt att eleverna vid avslutad grundskola faktiskt känner till fler nationella minoriteter än judar.

Jag ser positivt på undervisningen i den skola jag har undersökt trots att majoriteten av lärarna inte undervisar om de nationella minoriteterna. De som faktiskt gjorde det, gjorde det därför att de kände till och var insatta i ämnet genom eget intresse, antingen för att det egna ursprunget tillhörde en minoritet eller av andra erfarenheter. Med andra ord tror jag att fler, om inte alla lärare skulle göra plats för de nationella minoriteterna i sin undervisning om de visste mer om det, detta då alla tillfrågade lärare och rektorn ansåg att det var viktigt. Jag tror inte att den skola jag undersökt är den enda kommunala skola som "glömt" de nationella minoriteterna i den lokala läroplanen och i undervisningen, men jag vet att jag inte heller kan generalisera resultaten.

Avslutningsvis drar jag slutsatsen att alla lärare vill arbeta med de nationella minoriteterna i sin undervisning men på ett naturligt sätt som då även inkluderar alla de minoriteter som är representerade på skolan. Lärarna behöver stöd från skolledning och lokala läroplaner i sin undervisning samt att utvidga den egna kunskapen om de nationella minoriteterna, något lärarna själva också anser.

Det är lärarnas uppdrag att följa Skolplanen och ska därför undervisa om det som där står att de ska undervisa om, detta anser alla är viktigt och skolan har förhoppningar att diskussioner kring den nya Läroplanen ska leda till ett förtydligande för undervisningen.

Det arbetas mycket på skolan med likabehandlingsplaner och anti-mobbingsprogram och alla lärare ansåg att för en ökad förståelse krävs kunskap. Detta är en av de anledningar som ligger bakom den nya förtydligade Läroplanen, att skolan skall utbilda nästa generation om de nationella minoriteterna (bland annat) och därmed minska fientligheten och diskrimineringen av dessa grupper och därmed minska klyftorna i samhället.

En av lärarna sa att om jag hade kommit tillbaka om tio år så kommer situationen se helt annorlunda ut, han menade att detta nu tas på allvar både officiellt och av den enskilda läraren och att härifrån kan det bara bli bättre. Jag hoppas att han har rätt och ser fram emot att få uppleva och arbeta med den förändringen, en förändring som börjar med oss själva som en del av helheten och helheten av delarna.

⁶³ www.olweus.se

Referenser

Bergström, Göran och Boréus, Kristina (2000). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Diskrimineringsombudsmannen, DO (2004). "Diskriminering av Romer I Sverige". www.kultur.stockholm.se/default.asp?id=12726

Esaiasson, Peter, Gilljam, Mikael, Oscarsson, Henrik och Wängnerud, Lena (2007). *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (tredje upplagan). Stockholm: Nordstedts Juridik AB.

Europarådet (2003). *Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM): on Sweden*. www.humanrights.gov.se (ACFC/INF/OP/1(2003)006).

Europeiska Kommissionen (2011). www.ec.europa.eu

Forseth, Björn (2000). *Samelandets historia*. Solna: Ekelunds förlag AB.

Fraurud, Kari och Hyltenstam, Kenneth (1999). I *Sveriges nationella minoriteter: Att gestalta ett ursprung i barnomsorg och skola* (s.61). www.skolverket.se/sb/d/193/url/.../pdf1156.pdf%3Fk%3D1156

Grundskoleförordningen. www.regeringen.se Se Svensk författningssamling (SFS 2008:97).

Hazell, Bo (2002). *Resandefolket: från tattare till traveller*. Stockholm: Ordfront förlag.

Härenstam, Kjell (1993). *Skolboks-islam: Analys av bilden av islam i läroböcker i religionskunskap*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

IWGIA – Lundgruppen för ursprungsfolk (2002). *Ursprungsfolk*. Lund: IWGIA.

Läroplan för grunskolan, Lgr11 (2010). www.skolverket.se/sb/d/4166/a/23894

Minoritetsspråkskonventionen (1998). www.humanrights.gov.se (se Dokument, sök i Konventioner, 2011).

Olweus antimobbningsprogram. www.olweus.se

Ramkonventionen (1998). www.humanrights.gov.se (se Dokumentarkiv, sök i Konventioner, 2011).

Regeringens proposition 1998/99: 143. www.sweden.gov.se/content/1/c4/22/18/f5c9eed7.pdf.

Runblom, Harald (2006). "I enlighet med skolans värdegrund?". Uppsala Universitet. www.skolverket.se/publikationer?id=1659

Sameskolstyrelsen. www.sameskolstyrelsen.se

Skolverket (2008:272). www.skolinspektionen.se/Documents/Om-oss/dokument/regrapp-minoritetspolitik.pdf

Skolverket (2007). *Romer i skolan: en fördjupad studie*. Rapportnummer: 292. www.skolverket.se

Skolverket (2006:284). www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/kemi4-5/kvalgr-laromedel-slutrapport.pdf

Skolverket (2001:65). *Sveriges nationella minoriteter: Att gestalta ett ursprung i barnomsorg och skola*. www.skolverket.se/sb/d/193/url/.../pdf1156.pdf%3Fk%3D1156

Valentin, Hugo (1924). *Judarnas historia i Sverige*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.

Vetenskapsrådet (2002). *Individskyddskrav*. www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf

Wikberg, Jane (2006). *Samiska inslag i undervisningen? "Nej, det är inte ett relevant avsnitt!"* Umeå Universitet: Institutionen för Religionsvetenskap. www.riekkis.se

ENKÄT

VAR GOD BESVARA FRÅGORNA 1, 3, 5, 7 OCH 9 GENOM ATT RINGA IN SVARET.

ÅRSKURS: _____

KÖN (ringa in svaret):

TJEJ

KILLE

1. Vet du vad Samer är för något?

JA

NEJ

2. Om JA, berätta något du vet om Samer:

3. Vet du vad Romer är för något?

JA

NEJ

4. Om JA, berätta något du vet om Romer:

5. Vet du vad Judar är för något?

JA

NEJ

6. Om JA, berätta något du vet om Judar:

7. Vet du vad Sverigefinnar är för något?

JA

NEJ

8. Om JA, berätta något du vet om Sverigefinnar:

9. Vet du vad Tornedalingar är för något?

JA

NEJ

10. Om JA, berätta något du vet om Tornedalingar:

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

Intervjuguide

Denna intervju avser att dokumentera hur man arbetar med och undervisar om de nationella minoriteterna i skolan, samt skolans riktlinjer och läroplan för att uppfylla de kunskapsmål i Lgr11 där skolan bland annat skall ansvara för att varje elev efter avslutad grundskola har:

”... har fått kunskaper om de nationella minoriteternas (judar, romer, urfolket samerna, sverigefinnar och tornedalingar) kultur, språk, religion och historia”.

Intervjuerna beräknas **ta ca 40 minuter** och är **besöksintervjuer** av respondent och informant karaktär utförda på berörda lärares arbetsplats. Intervjun kommer att vara strukturerad då många av frågorna precisist frågor efter ett visst svar men frågorna är öppna då lärarens egna svar är av vikt i undersökningen. Utifrån de öppna svaren hoppas jag hitta ett mönster, en teoretisk mättnad. Frågornas följd och eventuella följdfrågor gör samtalsintervjun mer ostrukturerad då respondenten avgör förloppet utifrån de svar denne ger.

Målet är att få intervjua de lärare som arbetar i åk 8 och 9 då kunskapskraven enligt Läroplanen skall vara uppnådda av eleverna vid grundskolans avslut. Men jag vill även intervjua lärare i de yngre åldrarna, åk 4-6. Ca 10 st lärare totalt.

Lärarna skall få berätta om **undervisningsmetod** och **vad som förmedlas** om de olika nationella minoriteterna, de skall få informera om **de lokala läroplaner** som används på skolan och i **det egna undervisningsplanerandet** samt deras **egen syn på undervisning om nationella minoriteter**.

Fråga 1.

Hur många år har du arbetat som lärare?

Fråga 2.

Vilken årskurs undervisar du i?

Fråga 3.

Undervisar du om/behandlar du temat nationella minoriteter i din undervisning?

Fråga 4.

Hur många gånger per år undervisar du om/behandlar du temat nationella minoriteter (på din nuvarande arbetsplats)?

Följdfråga 1.

Om du aldrig undervisar om nationella minoriteter, vad tror du att det beror på?

Följdfråga 2.

Hade du velat undervisa om de nationella minoriteterna om förutsättningarna varit annorlunda?

Fråga 5.

Vilka av de nationella minoriteterna undervisar du främst om? (Judar, Romer, Samer, sverigefinnar, tornedalingar).

Följdfråga 3.

Vad undervisar du främst om? Deras kultur, språk, religion och/eller historia.

Följdfråga 4.

Varför undervisar du just om det tror du?

Följdfråga 5.

Kan du berätta om ett undervisningstillfälle då du undervisat om de nationella minoriteterna? Hur gjorde du?

Fråga 6.

I vilket/vilka ämnen undervisar du främst om de nationella minoriteterna?

Fråga 7.

Då du undervisar om nationella minoriteter, vilka material använder du? (Lärobok, digitala medier, studiebesök osv)

Fråga 8.

Finns det på din skola en lokal läroplan för hur undervisningen skall ske om de nationella minoriteterna?

Följdfråga 6.

Hur ser den ut?

Följdfråga 7.

Om Nej, anser du att det på skolan borde finnas det?

Fråga 9.

Har du någon kontakt med någon organisation tillhörande någon av de nationella minoriteterna? Om ja, vilken/vilka?

Fråga 10.

Görs det några studiebesök/resmål/museumbesök på skolan som rör de nationella minoriteterna? Om ja, vilket/vilka?

Fråga 11.

I vilken genre tycker du att nationella minoriteter är representerade?

Fråga 12.

Vilka av de nationella minoriteterna är då främst representerade tycker du?

Fråga 13.

Hur tycker du att de blir representerade?

Fråga 14.

Tycker du att det finns någon genre/område där nationella minoriteter ej är representerade?

Följdfråga 8.

Om ja, inom vilken genre/område tycker du att nationella minoriteter inte är representerade/saknas? (Sagor/Berättelser/folksagor, Skönlitteratur, Läroböcker, Film/Media, Utställningar/Museum, Organisationer)

Följdfråga 9.

Vad tror du att detta beror på? (Finns ej i kommunen, ej relevant osv.)

Om det inte besvaras i intervjun tidigare.

Tilläggsfråga 1.

Har du egna erfarenheter av nationella minoriteter? Berätta!